

Anmeldelser

John Geipel: The Viking Legacy. The Scandinavian Influence on the English Language. David and Charles. Newton Abbot 1971. 225 pp. £ 4.25.

The express aim of this book is to present a survey of the findings of Scandinavian scholars from the time of Worsaae to the present day on the subject of the Scandinavian influence on English and Gaelic. It is intended primarily for English-speaking readers but will be of interest to all students of the vikings in the British Isles. The author has read widely and the book contains a wealth of interesting material. After a brief discussion of the linguistic and historical background, there is a lively gallop through the various viking invasions of, and settlements in, the British Isles and an assessment of the degree and persistence of Scandinavian linguistic influence in the various parts of the country. This includes a particularly interesting account of Norn in Orkney and Shetland and a good treatment of loans from Scandinavian in more recent years. There is a brief but comprehensive account of the distribution of Scandinavian place-names in the British Isles, with sensible analyses of the significance of some of the most frequently recurring elements, and an account of Scandinavian personal names in Britain and the American Upper Middle West. Finally, there are two useful appendices of Scandinavian loan-words in modern literary English and British surnames of Scandinavian origin.

In spite of its very real good qualities, however, there are several reasons why the book cannot be wholeheartedly recommended. One of the less serious objections can be levelled at the style in which it is written. In Chapter One technical terminology rubs shoulders with mixed metaphors and the outline history of the Scandinavian invasions in Chapter Two is written in a style reminiscent of a synopsis of the plot of a wide-screen technicolour spectacular. Phrases such as "unbridled howl of terror" and "ugly swath of carnage and destruction" spring from every page. A rather more serious objection is the number of printers' errors which may confuse the lay reader. Glaring errors are: p. 20, l. 15, for "hēr" read "hær", p. 25 l. 3 from bottom, for "plural" read "singular", p. 59, l. 26, for "het" read "let", p. 116, l. 8 for "Leicesterhire" read "Leicestershire", p. 130, l. 9 from bottom, for "Købmangergade" read "Købmagergade", p. 146, l. 3 from bottom, for "or" read "of", p. 154, l. 30, for "Môr" read "Môn", p. 169, l. 5, for "Þórketill" read "Ásketill", p. 197, l. 9, for "countries" read "counties".

The lack of footnotes is very frustrating. The bibliography, which is fairly comprehensive but not exhaustive, does not always provide sufficient information to enable the interested but uninitiated reader to trace the source of a statement or opinion recorded in the text. There are a number of occasions

when the author owes it to his readers to refer them to works which contain views different from those he presents. The caption to the plate showing the golden horns from Gallehus, for example, reads, "The language of the runic inscription on the left-hand horn is a form of Gothonic so archaic that it may be regarded as ancestral either to English, the Scandinavian languages, or both". This is incorrect. The author would seem to be following a German school of thought whose argument was based on the fact that *tawido* is not otherwise evidenced in Scandinavian. The inadequacy of this argument has been clearly demonstrated by Harry Andersen in "Guldhornsindskriften", *Aarbøger for nordisk Oldkyndighed* 1961, 89–121, particularly 115–16.

There are, unfortunately, numerous other occasions on which the information presented is doubtful, insufficient or incorrect. Some idea of the kind of error to be found will be gained from the following examples. On p. 19 it is stated that English palatalised the initial consonants *g* and *k* before front vowels. This is only correct where the front vowels are not derived from back vowels by *i*-mutation (cf. A. Campbell, *Old English Grammar* § 170). On p. 44 there is a map of counties which have wapentakes instead of, or as well as, hundreds. This map would have been more valuable if the areas of the wapentakes had been indicated. Such a map would have revealed that Sadberge in the south of Durham and Nassaborough in the north-eastern extremity of Northamptonshire are the only wapentakes in these two counties. On p. 52 it is stated that place-name evidence suggests that after the harrying of the North by William the Conqueror, much of the northern Danelaw was eventually repopulated by settlers of mixed Scandinavian/Irish parentage coming east through the Pennines from the old Norwegian colonies in Cumberland and Westmorland. The reader should have been told what the relevant place-name evidence is and what is meant by "much of the northern Danelaw". On p. 57 a parallel is drawn between the Scandinavian settlers in the Danelaw and the Scandinavian immigrants to Canada and the U.S.A. The willingness of the twentieth-century Scandinavians to abandon their native languages in favour of English can hardly be taken as evidence that the vikings would have been similarly inclined, even though the family relationship between English and Norse obviously played a role in the linguistic acclimatisation at both periods. Note that the Scandinavian immigrants in the U.S.A. are closely followed by their German cousins in their tendency to adopt English as their normal means of communication. In the account on p. 59 of the Aldborough inscription, "Ulf let aræran cyrice for hanvm and for Gvnwara savla", it is merely stated that *hanvm* is Scandinavian, the dative of the third person pronoun. Attention should also have been drawn to the fact that the correct Scandinavian construction in this context would require the reflexive pronoun *sér* or *sik*. It seems that the Englishman who composed the inscription may have been using the Scandinavian *hanvm* in preference to English *him* simply in order to distinguish the dative singular of the third person pronoun from the dative plural (cf. Dietrich Hofmann, *Nordisch-Englische Lehnbeziehungen Der Wikingerzeit*, Bibliotheca Arnamagnæana XIV, 1955, § 327). On p. 62 Mr Geipel implies that the fact that the word appearing in Old Icelandic as *lpg* is found in Old English sources as *lagu* suggests that *u*-mutation was not particularly characteristic of the variety of

Norse carried to the Danelaw. This is not necessarily so, however. Even if the word had had the form *lpg* at the time of its borrowing, it would almost certainly have been represented by the English as *lagu* (cf. Hofmann *op.cit.* § 209). On p. 65 it is claimed that the pronunciation of *goat* as *gait* in parts of Scotland and the English north country reflects Scandinavian influence. The map on page 22 shows an isophone of the southern limit of this pronunciation with the areas of densest Scandinavian settlement to the south of the boundary. The correct explanation for the northern pronunciation is that Old English *ā* was not rounded to *ō* in the northern dialect of Middle English but was fronted to *æ* and this *æ* was later raised to [ɛ:] (cf. H. Wyld, *Short History of English* § 157). On p. 66 one is astonished to read that the inflections of the present tense of the verb to be *thou art* and *they are* are of Norse origin. This is, of course, incorrect. The Anglian dialects of Old English had the forms second singular *arþ* and third plural *aron*, and the West Saxon dialect had a second singular *eart* (cf. Wright, *Old English Grammar* § 548) so there is no reason to postulate a Scandinavian origin for the forms found in Caxton's day. The map on p. 113, which is said to be based on the map in P. H. Sawyer, *The Age of the Vikings*, 1962, 157, is, as acknowledged by Sawyer, ultimately derived from the map drawn by the late A. H. Smith for *English Place-Name Elements*, English Place-Name Society Volumes XXV-XXVI, 1956. On p. 116 it is stated that Scandinavian *hlíð* has an Old English doublet *hlip*. The correct form of the English word is *hlip*. On p. 119 it is stated that place-names in *caster* or *caister* show Scandinavian influence. The form *cæster* is found beside *ceaster* in the non-West Saxon dialects of Old English so such names cannot be taken as evidence of Scandinavian influence (cf. A. Campbell, *Old English Grammar* §§186-87). On p. 122 Mr Geipel states that *Wetwang* is a hybrid place-name containing Scandinavian *vangr* "field". The etymology of this p.n. is not certain but it is not a hybrid name. Formally it could be an Old English (Anglian) **wēt-wang* "wet field" but, as this is topographically inappropriate, it is more probably a Scandinavian **vatt-vangr* "scene of the crime". The treatment of the Scandinavian place-names in Western and Northern Scotland on pp. 140-42 would have been much improved by reference to W. F. H. Nicolaisen's paper "Norse settlement in the Northern and Western Isles. Some place-name evidence", *Scottish Historical Review* 1969, 6-17. The four maps accompanying this paper graphically illustrate the gradual extension of the area of Scandinavian settlement. On p. 169 Mr Geipel places the Scandinavian personal names in five categories. To put mono- and disyllabic names in category 1 and "names composed in characteristic Scandinavian fashion from two smaller elements" in category 2 betrays a complete lack of understanding of the nature of Scandinavian name-formation. The distinction should be between simplex names, e.g. *Hrafn*, *Sveinn*, and compound names, whether disyllabic or longer, e.g. *Hákon*, *Auðgrímr*. On p. 185 Modern English *dirt* is said to be a Scandinavian loan-word but that there was an Old English *drit* is indicated by its presence as a place-name element in Surrey and Worcestershire. On p. 186 a Scandinavian origin is postulated for *gang* but this word is common Germanic (cf. Old English *gang*). On p. 197 it is suggested that the Danish personal name *Azur* may lie behind modern surnames such as *Arthur*.

This is clearly impossible. Equally impossible is the derivation on p. 209 of the surname *Uncle* from *Ulfkell* or *Ulfketill*. If *Uncle* is derived from a Scandinavian personal name, it must be from **Húnkell* or **Unnkell*.

Gillian Fellows Jensen.

Povl Skårup: Rasmus Rask og færøsk, Færoensia VI, København 1964. 96 s.

Gryt Ant Piebenga: Een studie over het werk van Rasmus Rask, in het bijzonder over zijn Frisisk Sproglære, Groningen 1971. 249 s.

I indledningen til sin disputats om Rasmus Rasks afhandlinger om det danske sprog (1959) gav anmelderen udtryk for, at denne afhandling kun var en lille brik i den mosaik, der hedder Rasks liv og værker, og at der inden for Raskforskningen var en vid mark for yderligere undersøgelser fra specialisters side. Der er siden da kommet to bøger, hvor specielle emner inden for Rasks forfatterskab er undersøgt. Den første var Povl Skårups bog om Rasmus Rask og færøsk i 1964, og den anden er G. A. Piebengas disputats om Rasks liv og virke og specielt om hans frisiske grammatik fra 1971.

Povl Skårup gør i sin bog rede for, hvorledes Rask lige fra sin skoletid (1801–07) og til sin død i 1832 (bortset fra årene 1816–23, hvor han foretog sin store udenlandsrejse) i perioder har beskæftiget sig med færøsk. Hans første bedrift var (allerede i skoletiden) ud fra et meget sparsomt materiale at bestemme det færøske sprog som værende nærmere islandsk end norsk, hvad der var det modsatte af den gængse mening hos de få, der havde givet sig af med at karakterisere færøsk i forhold til nabosprogene. Dernæst skrev han den første færøske grammatik; den er opstillet efter samme system som den islandske og trykt som 6. afdeling i *Vejledning til det Islandske eller gamle Nordiske Sprog* (afsluttet 1809, trykt 1811). I sit sprogsammenlignende hovedværk, prisskriftet om *Det gamle Nordiske eller Islandske Sprogs Oprindelse* (afsluttet 1814, trykt 1818) medtog Rask færøske ord og bøjningsformer til belysning af lydlige og grammatiske forhold i andre sprog, og senere, i slutningen af 1820'erne, var det færøsk ortografi, der havde hans interesse, idet han i anledning af den færøske oversættelse i udgaven af *Færeyinga Saga* (udkommet 1832) fra 1829 blev inddraget i drøftelsen af retskrivningen i denne oversættelse.

Povl Skårup gør i sin bog rede for Rasks arbejde med det færøske sprog og for hans bekendtskab med og korrespondance med færinger, og han har undersøgt de forskellige manuskripter fra Rasks hånd om færøsk, hvad enten det drejer sig om grammatiske optegnelser, viseafskrifter, uddrag af Svabos færøske ordbog i manuskript eller de to annotationseksemplarer af trykket i *Vejledning* etc., som viser, at Rask har arbejdet videre med den færøske grammatik også efter udgivelsen, formodentlig med en ny udgave for øje, som imidlertid ikke kom, idet han i den svenske 2. udg. af den islandske grammatik 1818 udelod det færøske afsnit. Et hovedafsnit i Skårups bog er et aftryk af den færøske grammatik i *Vejledning* etc. med Rasks rettelser og tilføjelser i annotations-eksemplarerne som noter.

Et andet hovedafsnit behandler Rasks meningsudveksling med færingerne J. H. Schrøter og J. Davidsen om den af udtalen bestemte ortografi i den færøske oversættelse i *Færeyinga Saga*. Rask gør her de ortografiske synspunkter gældende, som han havde udarbejdet endeligt i sin danske retskrivningslære fra 1826. Han kendte selv kun lidt til det talte færøske sprog og havde aldrig været på Færøerne, men det ses af hans bemærkninger til de to færingers oversættelse (den var udarbejdet af Schrøter og renskrevet af Davidsen, som foretog visse ændringer og rettede inkonsekvenser), at han, dels ud fra sin viden om lydsystemer i almindelighed, dels påvirket af en anden færing, Jacob Nolsøe, hvem han 1829–32 brevvekslede med om færøsk grammatik og ortografi, har været i stand til at vejlede dem på flere punkter.

Rasks betydning for færøsk var først og fremmest, at han med sin 20 siders grammatik grundlagde studiet af det færøske sprog. Hans bidrag til færøsk ortografi fik ikke stor betydning for eftertiden, fordi det blev Hammershaimbs stærkt etymologiserende retskrivning af 1846, der sejrede. Derimod fik han, som Skårup påviser i et sidste kort afsnit i sin bog, betydning på et helt andet felt, nemlig for litteraturformidlingen til og fra Færøerne. Han foranledigede udgivelsen af den første færøske vise i 1814 i Sverige, og han var blandt dem, der sendte og formidlede bøger til det i 1828 oprettede bibliotek i Tórshavn.

Povl Skårup har udarbejdet bogen om Rasmus Rask og færøsk med sans for arbejde med manuskripter og med indsigt i emnet. Hermed er dette lille hjørne af Rasks virke kortlagt i detaljer, og værdifuldt er det, at Rasks tankeudveksling med Schrøter og Davidsen er aftrykt, ligesom de mange detailundersøgelser til belysning af emnet og Rasks forbindelse med færing er omhyggeligt dokumenteret med henvisning til litteratur, arkivalier og manuskripter. Bogen afsluttes med et fransk resumé, en fuldstændig liste over de i de behandlede værker og manuskripter forekommende færøske ord og en litteratur- og personliste med henvisning til sidetal i bogen.

Et andet hjørne af Rasks virksomhed har Gryt Ant Piebenga med samme omhu beskæftiget sig med, nemlig hans studium af oldfrisisk, som det manifesterer sig i *Frisisk Sproglære*, 1825. G. A. Piebengas bog har imidlertid også et andet formål, nemlig at give den personlige og videnskabelige baggrund for dette værk og dermed at introducere Rasmus Rask for et hollandsklæsende publikum.

Forfatterinden indleder bogen med en oversigt over Rasks liv og værker, inddelt i 4 perioder. Først omtales hans herkomst og skoleår, hvor først og fremmest det gamle islandske havde hans interesse, men hvor man finder kimen til hans optagethed af sprogvidenskaben i almindelighed med alle dens underafdelinger. Dernæst omtales perioden 1807–16 med studieårene i København og rejsen til Island; det er den periode, hvor Rask foruden andre ting fik udarbejdet sine to vigtige og selvstændige værker, den islandske grammatik og den store sprogsammenlignende undersøgelse af de europæiske sprog, og der gøres rede for forudsætningerne for og tilblivelsen af disse arbejder. Den tredje periode er årene for den store udenlandsrejse; i behandlingen af den gøres der rede for rejsens forløb og for, hvilke studier Rask var optaget af i den tid. Og endelig er der den fjerde periode fra 1823 til 1832, hvor Rask beskæftigede sig

med alt muligt andet inden for sprogforskningen end det, man ventede sig af ham: resultater af den indiske rejse.

Denne oversigt bygger på eksisterende litteratur om Rask; men forfatterindens kunst viser sig i den udvælgelse af væsentlige træk, der må gøres i denne litteratur, når man på 28 sider skal give et instruktivt billede af Rasks liv og virksomhed, og så bliver der endda plads til at tage forskellige problemer op til drøftelse (fx hvorfor Rask ikke fik bearbejdet og offentliggjort resultater fra sin studierejse til Indien) og til selvstændig vurdering (fx af, hvorfor Rask tog ud på den lange rejse, når han helst ville blive i København). Al relevant litteratur om Rask er inddraget i denne redegørelse, og der er gjort brug af brevene i *Breve fra og til Rasmus Rask I–III*, 1941–68, og af den tyske udgave af *Rasmus Rask: Udvalgte Afhandlinger I–III*, 1932–37.

Det andet hovedafsnit af G. A. Piebengas disputats behandler Rasks sprogsyn og sprogbeskrivelse. Det falder klart i særlige afsnit om Rasks opfattelse af sprog og sprogudvikling, hans metode til sprogsammenligning, hans systematisering af de indoeuropæiske sprog, hans system for grammatisk sprogbeskrivelse i tilknytning til hans sprogopfattelse og sammenhængende hermed hans grammatiske terminologi, samt hans ortografiske principper og deres betydning for retskrivningen i dansk og andre sprog. Afsnittet afsluttes med en ekskurs om de senere årtiers interesse i Danmark for Rasks teorier og arbejde, og især Louis Hjelmslevs syn på Rask som lingvistisk strukturalist gøres til genstand for drøftelse, ligesom Paul Diderichsens antagonistiske meninger belyses.

Denne værdifulde indføring i Rasks teorier og andres vurderinger af dem er præget af fuld forståelse af Rasks danske sprog og af en klar og nøgtern holdning til emnet og sættes i relief af belæsthed ikke blot i Rasks værker og i Rasklitteraturen, men også i litteratur fra samtiden og eftertiden op til den nyeste tid, hvor forudsætninger for, modsætninger eller paralleller til og vurderinger af Rasks opfattelse og teorier er behandlet. Af værdi er også forfatterindens fortrolighed med hollandsk sproghistorisk og sprogvidenskabelig litteratur, hvad der i flere tilfælde leverer nye bidrag til forståelse af Rasks forudsætninger og til litteraturen om ham. Hendes egen mening om Rasks arbejder og teorier kommer indirekte frem gennem den loyale beskrivelse af disse og mere direkte gennem den kritiske men afdæmpede, objektive holdning til Hjelmslevs, Diderichsens og andres opfattelse af dem. Man har, når man har læst dette afsnit, en fornemmelse af, at nu er tingene lidenskabsløst sat på plads og Rasks indsats i sprogvidenskaben fremstillet i et klart lys.

I et tredje hovedafsnit behandles derefter Rasks frisiske sproglære. Rask havde oprindelig den mening, at oldfrisisk var en oldengelsk dialekt og havde derfor planlagt at lade trykke et afsnit om dette sprog i *Angelsaksisk Sproglære* 1817, men opgav det, da han blev klar over, at det var et særligt germansk oldsprog (omtalt i fortalen til den frisiske sproglære). Efter hjemkomsten fra Indien tog han igen fat på arbejdet med de germanske oldsprog, men det eneste, han fik udgivet af disse arbejder, var *Frisisk Sproglære*, der kom i 1825. G. A. Piebenga gør rede for bogens tilblivelse og gennemgår Rasks (ret sparsomme) materiale til den, hvorefter hun giver en kritisk beskrivende gennemgang af indholdet afsnit for afsnit. Systemet i dens opbygning er det samme som i Rasks

andre grammatikker og omfatter lydlære, formlære, orddannelseslære og syntaks. Som konklusion af gennemgangen anføres, at det er en grammatik af høj standard, men at den er ufuldstændig (bl.a. på grund af det sparsomme materiale), og der er også fejl i den (bl.a. i lydlæren, fordi Rask var hildet i sin opfattelse af det nysislandske vokalsystem som værende identisk med det oldislandske). Rask arbejdede videre med emnet i sit annotationseksemplar af bogen, og G. A. Piebenga gennemgår og kommenterer de der anførte rettelser og tilføjelser.

Bogens udgivelse bragte Rask i forbindelse med hollandske lærde, og en af disse, M. Hettema, oversatte den til hollandsk (udg. 1832). G. A. Piebenga påviser, at han under oversættelsesarbejdet via sin korrespondance med Rask har haft mulighed for at benytte forskellige af de rettelser og tilføjelser, Rask har gjort i annotationseksemplaret, mens derimod en tysk oversættelse (af F. J. Buss) fra 1834 udelukkende bygger på det danske tryk. Hettemas oversættelse karakteriseres i øvrigt dels som fejlfuld, fordi han ikke kunne tilstrækkelig meget dansk, dels som unøjagtig i den forstand, at Hettema indførte egne ændringer og tilføjelser i strid med Rasks opfattelse; der er i detaljer gjort rede for dette forhold.

Foruden de to oversættere var også flere anmeldere opmærksomme på bogen. G. A. Piebenga citerer, karakteriserer og kommenterer anmeldelser fra Danmark, Frankrig, England, Holland og Tyskland, og også senere omtale af bogen og den hollandske oversættelse af den behandles udførligt. Den grundigste anmeldelse blev skrevet af Jacob Grimm i *Göttingische gelehrte Anzeigen* 1826; den fremkaldte et heftigt modangreb fra Rasks side, hvorefter forbindelsen mellem de to ophørte. Et særligt afsnit i G. A. Piebengas bog tager fortjenstfuldt forholdet mellem Rask og Jacob Grimm gennem årene op til nærmere undersøgelse, ligesom det i afsnit for sig indgående belyses, hvorvidt Rask har haft betydning for hollandske sprogfolks syn på frisisk og for frisisk (og hollandsk) retskrivning, alt sammen med udførlige citater og henvisninger. Afhandlingen afsluttes med en ekskurs om Rasks arbejde med nordfrisisk dialekt og (som bilag) en omtale af Rasks brevveksling med hollænderne M. Hettema, R. Posthumus og J. H. Halbertsma om emner med tilknytning til den oldfrisiske grammatik (bevarede breve er aftrykt og kommenteret). Desuden er der et resumé på engelsk og en udførlig litteraturliste.

Der er ved udarbejdelsen af afsnittet om den frisiske sproglære og alle derhenhørende forhold gjort brug af utrykte manuskripter i danske samlinger, og der er henvist til relevant litteratur, spec. hollandske værker vedrørende frisisk, således at læseren i tilgift delagtiggøres i forskningen inden for frisisk op gennem det 19. årh. Med denne beskrivende vurdering af Rasks frisiske sproglære, dens forudsætninger og dens (efter dens værdi for ringe) betydning i samtid og eftertid kan man betragte det frisiske område inden for Rasks forfatterskab som grundigt belyst af en kyndig specialist, der på grund af sit kendskab til det danske sprog er i stand til at læse Rask på hans modersmål. Måtte også hans hollandske grammatik blive behandlet af denne specialist i en afhandling!

Marie Bjerrum.

Sven Møller Kristensen: *Litteratursociologiske essays*. Munksgaard 1970. 146 s. Kr. 34.50.

Romantisk Underholdning. Trivilllitteratur – kvantitetslitteratur.
Ved Erland Munch-Petersen. Ejlers 1970. 182 s. Kr. 29.85.

Den sociologiske litteraturforskning vinder i disse år terræn; interessen er stigende, og rygter svirrer om store projekter, sat i gang af arbejdsgrupper ved universiteterne og andre læreanstalter. Endnu har den voksende interesse ikke sat sig mange spor i den kritiske litteratur, men 1970 kunne dog fremvise to arbejder, som man kan hefte betegnelsen sociologisk litteraturforskning på: Sven Møller Kristensens *Litteratursociologiske essays* og *Romantisk Underholdning*, en antologi ved Erland Munch-Petersen. De to værker har en række lighedspunkter: i begge angives nye forskningsområder, nye begrebsapparater opstilles, og begge forfattere undsiger en række gængse antagelser og populære opfattelser.

Sven Møller Kristensens værk fra 1940'erne *Digteren og Samfundet i Danmark i det 19. Aarhundrede* var et af de første værker herhjemme, hvori der blev anlagt en sociologisk synsvinkel på dele af den danske litteratur. At tiden ikke var moden viser nogle af anmeldelserne (fx Aage Henriksen i *Orbis Litterarum* 1945, F. J. Billeskov Jansen i *Gads Danske Magasin* 1942), og da Gunnar Ahlström i 1947 udsendte *Det moderna genombrottet i Nordens litteratur*, et sidestykke til *Digteren og Samfundet*, kunne Henning Fenger triumferende erklære i *Orbis Litterarum* 1947, at en sociologisk metode, sådan som den blev praktiseret af Ahlström, ikke levede op til de krav man i litteraturvidenskabens navn måtte stille til en vederhæftig litteraturvidenskabelig metode.

Sven Møller Kristensen indledte *Digteren og Samfundet* med at opstille nogle begreber og definitioner, og i *Litteratursociologiske essays* lægger han atter ny jord under ploven ved at opstille nye begreber, og ved at angive nogle rammer for en forskning der endnu ikke har fundet sted.

Wellek og Warren skelner i deres *Litteraturteori* mellem tre områder, der tilsammen udgør den sociologiske litteraturfornknings arbejdsfelt: sociologien omkring forfatteren, sociologien omkring værket og sociologien omkring forbruget. SMK skelner også mellem tre områder (tre-delingen er et gennemgående træk i bogen): 1° Forudsætningerne for værket, hvori indgår både forfatterens forudsætninger og »tiden«, 2° Selve værket, hvor SMK i modsætning til Wellek og Warren tænker på en analyse af værket, og 3° den sociale accept, hvor SMK er bredere end Wellek og Warren, der tænker på læsningen og forbruget i samtiden, mens SMK tænker på værkets funktion i såvel sam- som i eftertid. Af disse tre områder peger SMK på den sociale accept som det mindst dyrkede område, men det er også det område, der sandsynligvis siger mest om det vanskeligt beskrivelige og vanskeligt håndterlige forhold der hedder litteratur og samfund. Ikke hvad værket i sig selv siger om en given periode, men hvad accepten eller forkastelsen af værket kan sige om en given tid og et givet samfund må være et område, hvor forskningen med held kan sætte ind. Ved at sætte accepten i stedet for værket kommer SMK uden om den evigt standende diskussion om, hvad værket er udtryk for i sin tid.

Efter sin opdeling i tre områder får han dem alle tre belyst i sin gennemgang af Holberg. Forudsætninger: behovet for komedie, Montagus afskedigelse, oprettelsen af Grønnegadeteatret og Holbergs forudsætninger: »han gjorde med flid det forkerte« (s. 21); dernæst selve værket: komedierne som SMK belyser ud fra stof og teknik; og endelig accepten af Holberg i hans tid og nære eftertid. Her mærker man de vanskeligheder som man vil komme ud for, når man ønsker at belyse modtagelsen af et værk fra ældre tid; det manglende materiale. SMK antyder selv problemet ved at skrive: »Om modtagelsen af komedierne i 1720'erne må man slutte indirekte (s.34) og »Det er rimeligt at antage« (s.35). SMK slutter på grundlag af det materiale som man nu engang har, og som ligger til grund for det meste af Holberg-litteraturen. Om Holberg-kapitlet kan man sige, at det ikke i så høj grad er litteratursociologi, fordi det statistisk-eksakte materiale der indgår i litteratursociologiske undersøgelser ikke er til stede, som det er en »sociologisk fortolkning« af et i forvejen kendt materiale.

SMK arbejder med forskellige former for accept, der beror på forskellige læsemåder; han opererer med tre: 1° den *konfirmative*, hvor læseren ønsker at få en tradition bekræftet, 2° den *formative*, hvor læseren er dikteret af et ønske om at finde ny erkendelse og 3° den *diversive*, hvor læseren ønsker en fiktiv tilfredsstillelse af behov. Disse tre måder kan kombineres, således at man kan arbejde med en konfirmativ/formativ læsemåde og en konfirmativ/diversiv. SMK peger på at der er visse litteraturformer, der appellerer til bestemte læsemåder; fx salmedigtning og fædrelandssange til den konfirmative, den litteratur der er skrevet af forfattere der betragter sig som tolk (s.43) til den formative, og endelig triviallitteratur til den diversive. Samtidig kommer han ind på, at de forskellige læsemåder er karakteristiske for bestemte socialgrupper. Den konfirmative således for grupper der er tilhængere af etableret orden, den formative for grupper der ønsker at ændre det bestående, og den diversive for grupper der ikke selv vælger deres litteratur men får den påtvunget. Det her opstillede system er naturligvis både rigtigt og forkert. SMK er åbenbart selv klar over, at systemet er problematisk, for han siger at en læser kan læse på alle tre måder i løbet af en dag, men han er dog overtydet om, at der hersker overensstemmelse mellem socialstatus og holdning til samfundet og den måde man læser på, et synspunkt det er vanskeligt at dokumentere rigtigheden af.

Den litteraturform, der i særlig grad appellerer til den diversive form for accept, er den kunstnerisk underlødige, som SMK vælger – hvad de fleste gør – at kalde triviallitteratur, og som eksempel på triviallitteratur gennemgår han to romaner, *De røde heste* af Morten Korch og Ib Henrik Cavlings *Karrierelægen*. Disse gennemgange er poker-face gennemgange, i den forstand at SMK undlader at komme frem med sin egen vurdering, men nøjes med at karakterisere fremstillingen og den livsholdning han finder udtrykt i de to bøger.

Anden halvdel af bogen er mere krigerisk end den første. Den afslappede skriveform er stadig fremherskende, men i nogle af kapitlerne, fx i »Myterne om digterne og tiden«, i kapitlet om 1930'ernes og 40'ernes litteratur og politik og i slutkapitlet »Avantgarden og hæren« er tonen skarp, på grænsen af det spydige. Hans mål er tilsyneladende at komme den almindelige opfattelse af 30'erne til livs. Han mener, at netop dette tiår er kommet på en formel, som ikke dækker det der skete på kulturfronten. Man kan diskutere om det er rigtigt, at 1930'erne

er sat på en særlig optimistisk formel. Antologien *Tilbageblik på 30'erne* (1967) viste ret tydeligt, at 30'erne var mange ting. SMK dokumenterer med citater fra tidsskriftlitteraturen, at tonen hos de venstreorienterede ikke var så lys og optimistisk, som han mener den fremstilles. Oprøret ruller også i afsnittet om efterkrigstiden. SMK kan med sin bedste vilje ikke forstå Heretica-bevægelsen, og især Villy Sørensen må stå skoleret for nogle af sine udtalelser (s.96). For recensenten at se forenkler SMK Heretica, sætter 1940'erne på samme slags formel, som han selv reagerede mod, da det gjaldt 30'erne.

Litteratursociologiske essays er på sin vis en meget personlig bog; den rummer ild og glød, men det personlige engagement og de steder, hvor SMK i ret skarpe vendinger tager afstand fra ting og fænomener han ikke bryder sig om, forårsager ikke nogen proportionsforvrængning; SMK er midtpunktsøgende i sin søgen efter det mest frugtbare syn at anlægge på litteraturen.

Det er for tidligt at sige noget om den sociale accept af bogen. Om nogle år kan man måske udfra litteraturforskningen aflæse accepten, for *Litteratursociologiske essays* er i usædvanlig grad en bog, der giver sin læser lyst til at gå i kast med nogle af de løseligt skitserede forskningsopgaver.

Romantisk Underholdning er en helt anden type bog. Det er en mosaik (antologi) med uddrag af de i 1800-tallet hyppigst udkomne forfatters værker, ordnet tematisk; fx handler et kapitel om døden, et om helten, et om moderen etc. Gamle billeder i teksternes ånd bidrager til bogens betydelige underholdningsværdi. Ideen stammer fra Tyskland, hvor Walter Killy i 1962 udgav en antologi *Deutscher Kitsch* der i sit anlæg minder om *Romantisk Underholdning*. Til bogen her knytter sig en efterskrift, der rummer langt mere gods i form af nye teorier og synspunkter end efterskrifter sædvanligvis gør. EM-P foreslår, at man i stedet for at tale om triviallitteratur taler om kvantitetslitteratur. Ved en kvantitetsforfatter forstås en forfatter, der er udkommet med flere end et bestemt antal bøger i en given periode. Her er det mere end 50 bind, der afgør om det er en kvantitetsforfatter, i et stort projekt, som M-P skitserer, er det 20. Går man frem på denne måde får man fat i de forfattere, der har haft et stort publikum, og inddelingen går på tværs af den gængse inddeling i fin-litteratur og triviallitteratur. Blandt kvantitetsforfattere fra 1800-tallet kommer både H. C. Andersen og Blicher med. Det nye synspunkt rummer en række fordele; den største er den, at man undgår begreber der er belastede af værdinormer og -domme. Tavlen viskes ren, og man kan begynde på ny.

Inden EM-P kommer så vidt, argumenterer han kraftigt mod de gammelkendte termer, og nogle af argumenterne er på sin vis lige så fordomsfulde som begrebet »triviallitteratur«. Foruden kvantitetslitteratur lancerer M-P glosen »samtidslitteratur«, som han definerer som den litteratur man i en given tid beskæftiger sig med (trykker, optrykker, læser, opfører). Både udvalget af tekster og efterskriften er tidlige resultater af en stor undersøgelse over 1800-tallets oversættelseslitteratur, som M-P som en af de første herhjemme tager op til behandling. Området er meget spændende, og man må håbe, at forfatteren foruden sine historiske studier over »det man læste« som der står på bagsiden, også vil få tid til at beskæftige sig med »det man læser«, en undersøgelse af vor tids litteratur i bred forstand.

Mette Winge.

Daniel J. Crowley: *I Could Talk Old-Story Good: Creativity in Bahamian Folklore*. University of California Press. Berkeley & Los Angeles, 1966 (= *Folklore Studies*, 17). x + 157 s.

Roger D. Abrahams: *Positively Black*. Englewood Cliffs, New Jersey, 1969. xii + 177 s.

Fortælleforskningen, en af folkloristikkens hovedgrene, har i den sidste halve snes år undergået en væsentlig forandring. Endnu i halvtredserne dominerede udløberne af den gamle *tekst*forskning, for hvilken en optegnelse efter mundtlig tradition først og fremmest var et litterært dokument; men interessen for *fortælleren* og fortælsesituationen, som vågnede i 1920'erne, har i det sidste tiår fundet stadig sikrere og klarere udtryk. To inspirerende amerikanske studier i denne retning skal her omtales.

Roger D. Abrahams gjorde sig først internationalt bemærket ved en monografi over negerfolklore i et ghettokvarter i Philadelphia (*Deep Down in the Jungle*. Hatboro, Pennsylvania, 1964), hvor han bragte historiske, sociologiske, psykologiske og andre metoder i anvendelse for så alsidigt som muligt at belyse sit emne og derigennem nå til en dybere forståelse af negrenes tilværelse i Philadelphia og deres egen opfattelse deraf. Med *Positively Black* går han et skridt videre, idet han gør hele den amerikanske negerkultur til sit studieemne.

Efter Abrahams' opfattelse er der tale om en regulær kulturkløft. De hvide og de sorte lever i samme samfund, taler samme sprog, men forstår overhovedet ikke hinanden, fordi deres kulturelle baggrund er endnu mere forskellig end deres hudfarve. Et eksempel: Når en hvid lærerinde i en »blandet« klasse stiller et spørgsmål til et hvidt barn, vil barnet se hende i øjnene mens det svarer. Det sorte barn vil se alle mulige andre steder hen, fordi det har lært hjemme, at det er aggressivt at stirre folk i øjnene; hvorpå lærerinden, ud fra sine egne kulturelle forudsætninger, vil anse negerbarnet for lusket og uærligt.

Abrahams videreudvikler den analyse af negrenes ghettokultur, som han gav i sin første bog, men som der ikke er plads til at referere her. Han viser, hvorledes ghettoen påtvinger negeren et livssyn og et adfærdsmønster, som gør ham uskikket til at omgås de hvide. Negersamfundet er fuldt af sociale, seksuelle og psykiske spændingsforhold, som ikke kan afreageres under de givne betingelser. En aflastning, som kun er en stakket hjælp fordi spændingerne vedbliver at bestå, opnår negeren i sin digtning og musik:

»All negroes like blues. Why? Because they were born with the blues....

When you lay down at night, turn from one side of the bed all night to the other, and can't sleep, what the matter? Blues got you. Or when you get up in the morning, and sit on the side of the bed – may have a mother or father, sister or brother, a boy friend or girl friend, or husband or a wife around – you don't want no talk out of any of um. They ain't done you nothing – but what's the matter? Blues got you« (p. 55). »When I have trouble, blues is the only thing that helps me... I mean that's the only way to kind of ease my situation. If I have lots of troubles, for instance, rent situation, and so forth and so on like that, the blues the only thing that gives me consolation« (p. 56).

Sangeren og fortælleren får under disse omstændigheder en fremtrædende plads i negersamfundet. Han er i stand til at give de fælles følelser luft. Noget

lignende gælder i øvrigt prædikanten, der blandt negrene har en væsentligt mere anset stilling end blandt de hvide.

Negrenes fortællinger er gode vejvisere ind i de spændinger, der råder i deres bevidsthed. I fortællingens form kan meget lade sig gøre, som er umuligt i virkeligheden – tanker som i øvrigt også Lévi-Strauss er inde på i sine analyser af myter. I fortællingens lilleverden kan den svage, underkuede narre den stærke hersker, gøre ham til grin, ydmyge ham seksuelt osv. Mange af de typiske »trickster tales« kan sammenlignes med de politiske anekdoter, vi kendte herhjemme under krigen. I øvrigt mener Abrahams, at denne digtart er på retur til fordel for de skrappe »toasts« og »badman«-fortællinger, hvor hovedpersonen er, og gør sig til af at være, hård og ondsksfuld, selvhævdende og smart: den servile og vege, men snu »trickster« udtrykker ikke længere idealet i et negersamfund under voksende socialt tryk.

Når stoffet bruges på denne måde, kan der knapt anes nogen forbindelse til det gammeldags tekststudium.

Ganske det samme kan siges om Crowley's metode. Også han beskæftiger sig med negerfolklore, men her er tale om en fredeligere og på flere måder lykkeligere stillet befolkning, nemlig efterkommere af negerslaver på de engelskejede Bahama-øer. Fattigdommen er stor, men kravene til tilværelsen beskedne, og noget stærkt tryk af hvide herrer mærkes ikke i vor tid. Crowley har kunnet sysle med et fredsommeligt emne end Abrahams, nemlig forholdet mellem tradition og skaberevne i fortællekunsten. På mange måder minder hans problemstilling om Albert Lord's i *The Singer of Tales* (Cambridge, Massachusetts, 1960). Han har her fordelene af at tidligere indsamling også giver mulighed for historisk analyse.

Crowley finder ingen anvendelse for det begrebsapparat og den metodologi som den geografisk-historiske, »finske« skole skabte. Bahama-negrenes fortællinger falder ikke i »typer«, og der er ikke tale om en kontinuerlig udvikling af »økotyper«, endsiige da »urformer«. Hvad han finder er derimod en *fortællestil* (herunder et fast persongalleri) og en *motivbestand*. Stilen er stort set fælles for hele området, omend med lokale variationer – rigest er den udviklet på Andros Island – og hver enkelt fortæller, i hvert fald blandt de bedre, har karakteristiske særtræk. Motivbestanden undergår tilsyneladende en langsom forandring i takt med øgruppens almindelige kulturelle tilpasning. Ældre motiver, som Miss Parsons endnu kunne finde i århundredets første årtier, og som utvivlsomt hidrører fra en vestafrikansk fortid, er forsvundet, mens nyere motiver er kommet til, som er knyttet til nutidscivilisationen.

Ifølge Crowley er en mundtlig fortælling snarest at sammenligne med et stykke dramatik. Fortælleren står i dialog med tilhørerne, er afhængig af deres reaktioner, spiller på begivenheder der finder sted for hans øjne, inddrager rummet, genstande på stedet, beboerne selv som rekvisitter. Han ved nok hvor han vil have fortællingen hen, men improvisation kan gribe ind og føre til en uventet afslutning. Man kan opleve de samme motiver (nærmest at forstå som »episo-der«) kædet sammen på forskellig vis, endog hos samme fortæller. Crowley besøgte området flere gange og kunne iagttagge, hvordan en fortæller gengav samme fortælling på stadig ny måder, således at man dårligt kunne tale om *varianter* i traditionel typologisk forstand, men nok om *variationer* over samme

tema. Efter Crowleys iagttagelse spiller det logiske, sammenhængende motivforløb ikke så stor en rolle som vi er vant til at mene; tilhørerne kender alle motiverne i forvejen og tager det ikke så højtideligt om det hele nu går »rigtigt« til – derimod er det meget væsentligt, at fortælleren ved hjælp af motiverne og hvad han ellers kan finde af rekvisitter er i stand til at skabe underholdning, en festlig situation.

Man kan rejse den indvending mod Crowley og navnlig mod Abrahams – og har faktisk gjort det fra mere traditionelt folkloristisk hold – at de ikke i tilstrækkeligt omfang tager hensyn til den viden man kan opnå ved sammenlignende studier; når en historie er kendt over den halve verden (f. eks. AT (Aarne & Thompson: *Types of the Folk-Tale*) 155 »Utak er verdens løn«), må man være forsigtig med at tolke den som udtryk for en bestemt kultursituation. Crowley i det mindste er klar over dette forhold, han peger selv på det; men i hans sammenhæng har det ringe betydning. I Abrahams' tilfælde derimod, hvor der er tale om ret indgående teksttolkninger, er det af betydning ikke blot at kende de kræfter der udtrykker samfundets egne spændingsforhold, men også det »tilbud« der eksisterer i form af udefra kommende fortællestof – ellers er risikoen for overfortolkning nærliggende.

Dette er dog ingen væsentlig indvending. De to undersøgelser repræsenterer på hver sin måde videreudviklinger af en metodologi, som man kun kan håbe bliver dominerende inden for de næste årtiers fortælleforskning. Et hovedproblem bliver at forene den med den sideløbende strukturalistiske forskning.

Bengt Holbek.

A select bibliography of European folk music. Editor-in-chief Karel Vetterl. Co-editors Erik Dal, Laurence Picken, Erich Stockmann. Prague 1966. VIII + 146 s. Udg. Institute for Ethnography and Folklore of the Czechoslovak Academy of Sciences in co-operation with the International Folk Music Council. Fås lettest ved henvendelse til sidstnævnte organisation c/o The Music Department, Queens University, Kingston, Ontario, Canada. Pris 5 dollars.

Musikethnologische Jahresbibliographie Europas. Annual Bibliography of European ethnomusicology. Hrsg. vom Slowakischen Nationalmuseum in Verbindung mit dem Institut für Musikwissenschaft der Slowakischen Akademie der Wissenschaften unter Mitwirkung des International Folk Music Council durch Oskár Elschek, Erich Stockmann und Ivan Mačák. Hidtil 1-5 dækkende 1966-70, udg. Bratislava 1967-71. Omfang henimod 100 s. Fås lettest ved henvendelse til ovennævnte adresse eller til: MJE/ABEE, Slovenské národné múzeum, Vajanského nábr. 2, Bratislava, ČSSR. Pris 3,50 dollars.

Jahresbibliographie der Volksballadenforschung. Hrsg. von der SIEF-Kommission für Volksdichtung mit Unterstützung des Glasbeno narodopisni institut in Ljubljana durch Zmaga Kumer in Zusammenarbeit mit Rolf Wilh. Brednich und Oldřich Sirovátka. Hidtil 1, dækkende 1968, udg. Ljubljana 1970. Fås lettest ved henvendelse til det nævnte institut for folkedigtning dér.

Det er tre bibliografisk strenge henvisninger at møde med på een gang. Men tre hinanden supplerende, dels retrospektive, dels løbende bibliografiske værker indenfor samme område må dog være en væsentlig hjælp til orientering i den uoverskuelige publikationsstrøm; og dog er det mit bestemte indtryk, at meget få fagfolk udenfor udgivernes og institutternes snævre kreds har opdaget de tre titler. Hertil må det være et tidsskrifts naturlige opgave at vejlede, og man vil undskylde, at anm. har en lille plads på det ene af titelbladene.

A select bibliography of European folk music blev foreslået på IFMCs møde i Wien 1968, og forslagsstilleren dr. Vetterl blev hovedredaktør. Da bogen langt om længe kom i beskedent offsettryk, var det lykkedes at få stof fra hele Europa incl. hele USSR – blot ikke fra italienerne, hvis brevskræk synes indgroet. Bibl. er efter en indledning med værker omfattende flere lande delt efter hvilken nations musik de *omhandler*, uanset forf.s herkomst, og derpå tredelt i kildeudgaver, faglitteratur og tidsskrifter. Hver titel er derefter tredelt i en almindelig, omhyggelig bibliografisk angivelse af værket – et forkortelsessystem, der underretter om tilstedeværelsen af text(variant)er, melodi(variant)er, harmonisering, dansenotationer, illustrationer, fremmedsproglige resumeer – samt en oversættelse af titlen til engelsk og en evt. karakteristik af værket i korteste form. Som det vil forstås, er alle kategorier af folkesange medtaget, i særlige tilfælde også melodiløse udgaver af sådanne. Dækningen går fra forskningens og udgivelsens begyndelse indtil 1963. For 1964–65 findes intet lignende hjælpemiddel.

For 1966 ff. findes derimod med beslægtede formål *Musikethnologische Jahresbibliographie Europas*, der har holdt sig smukt à jour endnu. Også denne bibl. er landedelt, men *efter forf.s herkomst*, dog således at publikationer vedr. et bestemt område eller emne kan ses i registrene. Ikke-europæiske forfatters bidrag mangler altså, mens europæeres arbejder om ikke-europæisk folkemusik forefindes. Et notationssystem påvirket af den foregående bibl.s giver i korteste form begreb om hvert arbejdes indhold. Titlernes antal: 395, 444, 645, 428, 603 giver indtryk af omfanget og af den voxende dækning. »No contribution« ved et land i et givet år kan enten betyde, at der intet er skrevet dér, eller at kontakt ikke har kunnet opnås.

Textstudiet har brug for begge de nævnte hjælpemidler, men er nu særlig tilgodeset i *Jahresbibliographie der Volksballadenforschung*, hvoraf det eneste foreliggende hæfte kun har 128 titler – al begyndelse er svær. Her er Europas og efter mulighed USAs publikationer taget i betragtning, og de er ikke inddelt efter lande, kun i enkelte grupper efter type. Originaltitlerne er meddelt med tysk oversættelse, og der er registre, men intet notationssystem til analyse af enkelttitlen.

Videnskabelige biblioteker og større folkebiblioteker med musik og/eller folklore indenfor deres arbejdsområde bør som en selvfølge overvinde den ringe ulejlighed, det er at få skrevet efter disse hjælpemidler, og den interesserede privatmand bør følge trop.

Erik Dal.